

ULUSLARARASI EKONOMİK ANAYASAL DÜZEN

Prof. Dr. Vural Fuat SAVAŞ(*)

I. Giriş

Bir ulusal devlet sınırları içinde siyasî iktidarın ekonomik faaliyetlerle ilgili takdiri yetkisinin (vergi koyma, para basma, borçlanma, kamulaştırma, özelleştirme gibi) anayasal kurallarla sınırlanması gerektiği fikri Anayasal İktisat'ın temel konusunu oluşturur. Siyasî İktidarın (devlet başkanı, hükümet, parlamento ve bürokrasi anlamında) takdiri yetkisini sınırlamakla sadece ekonominin serbest piyasa koşullarına göre işlemesi sağlanmakla kalmaz, aynı zamanda ferdi özgürlükler de devlete karşı korunmuş olur.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde uluslararası ekonomik ilişkilerde ortaya çıkan bazı önemli değişimler Anayasal İktisat'ın alanını genişletip, uluslararası ilişkileri de kapsayabileceğini düşündürecek niteliktedir. “Uluslararası bağımlılık” (interdependence) ve “Küreselleşme” (globalization) adı verilen ve dünya uluslarının ekonomik yaşamın her alanında (dış ticaret, finansal akımlar, döviz kuru, yabancı sermaye, çok uluslu şirketler, teknoloji transferi ve göç hareketleri gibi) birbirleriyle sıkı ilişki içinde olduğunu gösteren bu yeni ilişkiler uluslararası daha sıkı ve istikrarlı bir iş birliğini (cooperation) ve koordinasyonu (coordination) gerekli kılmıştır.

Şimdilik bazı uluslararası kurumlar Uluslararası Para Fonu, (IMF), Dünya Bankası (World Bank), Avrupa İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Genel Ticaret ve Tarifeler Anlaşması (GATT) ve Dünya Ticaret örgütü (WTO) gibi*¹ ve uluslararası anlaşmalar ile sağlanmakta olan uluslararası işbirliği ve koordinasyonun daha sistemli ve kalıcı bir düzene kavuşturulması bütün devletler açısından yararlı olacaktır. Böyle bir amaca ulaşmak için karşımızda iki alternatif çözüm yolu olduğu düşünülebilir.

(*) Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Öğretim Üyesi.

1. Bugün çok sayıda uluslararası kuruluş vardır. Biz burada sadece, ele aldığımız konu yönünden önem taşıyanları zikretmekle yetiniyoruz.

Bunlardan birincisi, çeşitli nedenlerle bütün ulusal ekonomilerde görülen "serbest piyasa koşullarına dönmek" sürecini hızlandırmak olabilir. Ulusal ekonomilerin hepsi veya büyük bir kısmı serbest piyasa koşullarına göre işlerse, uluslararası İlişkilerin de, herhangi bir dış müdahaleye gerek kalmadan işleyeceği ümit edilebilir. Ancak böyle bir ümidin gerçekçi olmadığı düşünöüren bazı önemli nedenler vardır. Bunların başında ulusal para arzının, büyük Ölçüde, siyasal takdiri yetkiye göre belirlenmesi gelir. Ayrıca çok uluslu şirketlerin zaman zaman monopol çoğu defa da oligopol koşulları içinde çalışmasının yarattığı sorunlar vardır. Sıcak para (hot money) adı verilen ve uluslararası faiz farklarına göre ölkelerarasında, modern haberleşme ve enformasyon teknolojilerinden de yararlanarak, hızlı ve önemli miktarlarda hareketlilik gösteren, uluslararası finansal akımlar da dünya ekonomisinin istikrarını bozan ve bu nedenle, serbest piyasa koşullarına duyulan güveni azaltan bir faktördür.

İkinci alternatif, en azından birinci alternatifin gerçekleşmesini beklerken başvurulmasında yarar olan bir diğere yöntemdir. Buna göre : belli bazı uluslararası kurumlar ve kurallar yardımıyla global İşbirliği ve koordinasyon sağlanmaya çalışılır. İkinci Dünya Savaşı'm takiben kurulmuş bulunan ve başlıca amaçları uluslararası ekonomik ilişkileri istikrarlı bir yapıya kavuşturarak, dünya barışını korumak olan IMF; Dünya Bankası, GATT ve Urugay Antlaşması ile kurulan Dünya Ticaret Örgütü (WTO), ile çalışmalarında dünya siyasî istikrarını sağlamak amacı ağır basan Birleşmiş Milletler Örgütü (UN) bu ikinci alternatifi uygulamakla görevlendirilebilir.

Bu bildirim amacı önce; global işbirliği ve koordinasyonu sağlamayı zorunlu kılan nedenleri açıklamak; sonra da uluslararası ekonomik anayasal düzenin gereği ve nasıl kurulabileceği ile ilgili bazı önerileri tartışmaya açmaktır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya ekonomisinde konumuz yönünden önem taşıyan, temel değişimleri :

1. Ulusal ve Uluslararası Para Sisteminin Değişmesi
2. Uluslararası Ticarî İlişkilerin Değişmesi
3. Finansman Devrimi

olmak üzere üç grupta toplamak mümkündür. Aşağıda sırasıyla bu üç değişimi İnceleyeceğiz. Bu incelemeyi yaparken üzerinde durulacak olan konu, bu değişimlerin uluslararası işbirliği ve koordinasyonu gerekli kılan yönleri üzerinde durmak ve bu gereksinme-

nin uluslararası bir anayasal sözleşme ile giderilip giderilemeyeceğini incelemek ve böyle bir çözümün “ulusal egemenlik” kavramı ile bağdaşır bağdaşmayacağını tartışmak olacaktır.

II. Ulusal ve Uluslararası Para Sisteminin Değişmesi

Ulusal devlet, dört yüzyıllık tarihi olan bir toplumsal kurumdur. Bu dört yüzyıl içinde teokratik devletten laik devlete, Uranlıktan monarşiye, monarşiden demokrasiye geçilmiştir; Egemenliğin kaynağı ve kime ait olduğu ile ilgili tartışmalar, devlet kimliğini ve işleyiş esaslarını devamlı olarak değiştirmiştir. Bu açıdan bakıldığında ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra şekillenen çağdaş devlet laik ve demokratik bir hukuk devletidir.

Yirminci yüzyılın ikinci yansından itibaren bu devlete yeni bir sıfat daha eklenmiş ve devlet "refah devleti" kimliğini kazanmıştır. "Bekçi Devlet" veya "Jandarma Devlet" diye adlandırılan devlet sadece yurtiçinde adaleti sağlamak (adalet hizmeti), güveni korumak (polis hizmeti) ve yurdu dış düşmanlara karşı savunmaktan (savunma hizmeti) ibaret olan devletin "klasik görevlerini yerine getirmekle yükümlüydü. Refah devleti ise, bu klasik devlet görevleri yanında yaşlılık ve hastalık sigortası, ücretsiz sağlık ve eğitim hizmeti gibi yeni bazı görevler yüklenmiştir. Refah devletinin konumuz yönünden önemi, “devlet bütçesi açıklan” nedeniyledir. Temsili demokrasilerde, toplum tercihleri; siyasî partiler ve çıkar grupları aracılığı ile belirlenir. Oy maksimlasyonunu amaç edinmiş siyasî partiler, seçmenlerine yeni yeni haklar vaad ederken, bu vaatleri karşılamak için gerekli geliri sağlayacak yeni vergilere başvurmadan (seçimleri kaybetmemek için) özenle kaçınırlar. “Vergilemeden harcama yapmak” gelenek halini almış ve pek çok demokratik ülkede “açık bütçe” rejimin ayrılmaz bir niteliği olmuştur.

Bütçe açıklarının finansmanı; vergiler, borçlanma ve para basımı yoluyla mümkündür. Vergi seçeneği kullanılmayınca geriye sadece borçlanma ve para basımı kalmakla ve açık bütçeli demokrasiler "borçlu demokrasiler" ve “enflasyoncu demokrasilere dönüşmektedir. (Savaş, 1997)

Bu durumun ulusal ekonomide yol açtığı sorunlar üzerinde durmayacak ve dikkatimizi doğrudan doğruya uluslararası bir so-

run üzerinde yoğunlaştıracamız. Bilindiği gibi uluslararası parasal sistem, yani "döviz kuru" sistemi, sadece ulusal paraların birbiri ile değişim oranlarının belirlemekle kalmaz, aynı zamanda, ulusal para arzını belirleyen bir kriter rolü de oynar. İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar (zaman zaman kesintiye uğramakla birlikte) dünyada "Altın Standardı Sistemi" (gold Standard System) adı verilen sistem geçerliydi. Bu sistemde ulusal para arzı siyasî otoritenin takdiri yetkisine değil, ulusal altın rezervine tabiydi. Ulusal para arzı, ancak ulusal altın rezervi artarsa artırılabilirdi. Çeşitli ulusal paralar arasındaki değişim oram, yani döviz kuru, ulusal paraların temsil ettiği ve dönüştürülebileceği altın miktarı tarafından belirleniyordu. Dolayısıyla siyasî İktidarın ulusal para arzını dilediği zaman ve dilediği ölçüde arttırması mümkün değildi. Altın Standardı Sistemi bu özellikleri nedeniyle hem ulusal para arzında (dolayısıyla genel fiyat seviyesinde) ve hem de döviz kurlarında İstikrar sağlıyordu.

İkinci Dünya Savaşı bitmeden toplanan Bretton Woods Konferansı'nda savaş sonrası uluslararası para sisteminin esasları belirlendi. "Altın Döviz Sistemi" (gold exchange system) adı verilen bu sistemde sadece Amerikan doları altına konvertibl oluyor (1 ons altın = 35 dolar paritesine göre) ve diğer ekonomilerin parası dolar

2. Altın standardının geçerli olduğu dönemlerde, para arzını arttırmak isteyen siyasî İktidar, eğer "altın sikke" kullanılıyorsa ya altın miktarını azaltarak, ya da bakır, kurşun gibi başka maddelerle ayarını bozmak yoluna başvurmayı denerdi. Banknot sisteminde ise altın rezervini aşan banknot İhracı hallerinde, banknotun altına konvertibillesni, kısa veya uzun bir süre için, durdurma yoluna başvururdu. Her iki yöntem de hem ulusal ve hem de uluslararası ekonomik ve siyasal yaşamda İstikrarsızlığa ve krizlere yol açardı. Bu vesileyle belirtilmesinde yarar olan bir başka nokta da şudur: Altın standardının uygulanması halinde "altın sikke" basma yoluyla para yaratma olanağının devlet tarafından monopolize edilmesi gerekmez, "banker" adı verilen sarraflar ile özel bankalar da piyasaya altın sikke sürebilirlerdi.
3. Altın -döviz sistemi, İlk defa Birinci Dünya Savaşı sonrasında denenmiştir. Savaş sonrası, savaşa katılan bütün devletler, azalan altın rezervlerini koruma gayretine düşmüş bu amaçla mevcut banknotların altına konvertibillesni askıya almaya ve altın İhracını yasakla maya yönelmişlerdir. Altın rezervlerinin yetersizliği, savaş öncesi altın standardına dönmeyi mümkün kılmadığı için 1922'de toplanan uluslararası Genoa Konferansı'nda Altın-Döviz Sistemi'ne geçilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece ulusal para arzı sadece altın rezervi ile sınıllı kalmayacak, döviz rezervi de para arzında dikkate alınacaktı. Bu sistem ancak 1925 yılında İngiltere'nin yeniden altın standardına dönmesi ve altın İhracatı üzerindeki ambargoyu kaldırması fiilen uygulanmaya başlandı. Ancak bu deney fazla uzun sürmedi ve Büyük Dünya Bunalımı'nın yol açtığı banka iflasları nedeniyle (1931) sona erdi. (Cohen. 1977. s. 83-85)

aracılığı ile altına bağlanıyordu. Bu durumda, ulusal para arzı, yine siyasî iktidarın takdiri yetkilerine göre değil, ulusal altın ve döviz rezervine göre ayarlanıyordu, Siyasî otoritenin para basma yetkisi yine kontrol altındaydı. Bu kontrolün dışına çıkarak para arzını takdiri biçimde artıran ülke paralan, yabancı paralar karşısında değer yitiriyor ve ilgili hükümet mutlaka bir devalüasyon (devaluasyon) yaparak ulusal paranın değerini düşürmeye mecbur kalıyordu.

Bu sistem, 1971 yılında ABD'nin doların altına konvertibilitesini kaldırması ile sona erdi ve yerini bugün geçerli olan sistem "dalgalı döviz kuru" (floating exchange rate) sistemi aldı. Bu sistemde, ulusal paralar altına konvertibl olmadığı gibi, ulusal para arzı Merkez Bankası ile banka sisteminin inisiyatifine terk edilmiştir. Merkez Bankasının siyasî iktidar karşısındaki bağımsızlık derecesi, ulusal para arzının ne ölçüde siyasî İktidarın takdiri yetkisi ile belirlendiğinin ölçüsüdür.

Refah devletinin yeni görevleri ile siyasal rekabet nedeniyle iktidarın vergilemeden kaçınma eğilimini bir araya getiren çağdaş devlet, uluslararası para sisteminin koyduğu sınırlardan kurtulunca, para basımı (ve borçlanma) hızla artma eğilimine girmiştir. Enflasyon, hemen daima, siyasî iktidarın para arzım ekonominin gereklerini değil partllerarası siyasî rekabetin gereklerini gözönünde tutarak artırmasının bir sonucudur. Öte yandan, uluslararası bağlılığın arttığı dünyamızda enflasyon, sadece ulusal bir sorun değil, aynı zamanda uluslararası bir sorundur. Çünkü bir ulusal paranın, enflasyon nedeni Üe reel değerini (satın alma gücünü) kaybetmesi, döviz kurlarının değişmesine neden olmaktadır. Sık sık değişen döviz kurları ise, başta sermaye hareketleri ile ithalat ve İhracat olmak üzere, bütün uluslararası ekonomik ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü geleceğin belirsizliği (uncertainty) karar almayı güçleştirmekte ve alınan kararların riskini artırmaktadır.

Bretton Woods Anlaşması ile kurulan Uluslararası Para Fonu (IMF), uluslararası para sisteminin istikrarlı bir biçimde işlemesini sağlamakla görevlendirilmiştir. Altın-kambiyo sisteminde (1945-1971) İMF'in görevi sadece döviz kurlarının istikrarını gözetmek ve bu amaçla, dış ticaret dengesi açık veren üye ülkere kısa vadeli finansman imkânı yaratmaktı. Üye ülke İle IMF arasında imzalanan "Standby by" anlaşması, sözkonusu ülkenin dış ticaret açığını ka-

patmak için alacağı önlemleri, (bu önlemler “conditlonality” diye adlandırılır) başta devalüasyon olmak üzere, belirlemekteydi. 1971 yılında dalgalı döviz kuruna geçilmesi İle birlikte IMF ile üye ülkeler arasındaki ilişkiler de değişmiştir. Ulusal paranın yabancı paralar karşısındaki değeri, yurtiçi siyasî iktidarın uyguladığı iktisat politikalarının bir sonucu olduğu için, IMF 1971 öncesi döneme oranla, ulusal ekonomi politikalarını daha yakından İncelemek ve üye ülkeye tavsiyelerde bulunmak durumundadır. Bu nedenle 1971 öncesinin nispeten sınırlı koşulları yerini, IMF'nin ulusal siyasî İktidarın ekonomi politikalarını yakından İzleyen eleştiren ve yol gösteren “gözetim ve denetim” (surveillance) fonksiyonuna bırakmıştır. (Goddard-Blrch, 1994, s. 223) IMF'ye eskiden beri yöneltilen eleştiriler bu yeni yaklaşım nedeniyle daha da artmış, IMF'nin hem ulusal siyasî iktidarın egemenlik haklarını ihlal ettiği ve hem de ulusal ekonomide istenmeyen ekonomik ve sosyal sonuçlara neden olduğu öne sürülmüştür.

III. Uluslararası Ticarî İlişkilerin Değişmesi

Yukarıdaki açıklamalarımı? uluslararası parasal İlişkilerde, ulusal siyasî iktidarın takdiri yetkilerini artıran bir değişim çizgisi olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni, ulusal para arzını sınırlandıran bir “uluslararası para sistemi”nin ortadan kalkmış olmasıdır. Gerçi ulusal para sistemini, ekonominin gereklerine göre ve sorumlu bir biçimde idare edemeyen siyasî iktidarlara, dış ticaret dengesi açık verdiği ve uluslararası finansman kuruluşlarından gerekli döviz sağlanamadığı zaman IMF'ye başvurmak ve onun empoze ettiği politika önerilerine uyarak ekonomiyi yeniden uluslararası ilişkiler içine sokmak durumunda kalıyorlarsa da, bu süreç hem ulusal ekonomi ve hem de uluslararası ekonomi yönünden risk ve belirsizliği artırmakta ve kaynak israfına neden olmaktadır.

Uluslararası ticarî ilişkiler ise, en azından görünüşte, bunun tam tersi bir değişim çizgisi izlemiştir, Bretton Woods Kongresinden bu yana geçen elli yılı aşkın süre içinde, ulusal siyasî iktidarın dış ticaret ve dolayısıyla uluslararası ticaretteki takdiri yetkileri, İmzalanan çeşitli uluslararası anlaşmalar nedeniyle devamlı biçimde azalmıştır. Bugün, istisnaî bazı uygulamalar dışında, ulusal siyasî iktidarın gümrük oranları ve kota uygulamaları başta olmak üzere uluslararası ticareti engelleyecek önlemler alması olana-

ğđ son derece sınırlı olup, bu gibi önlemlere tek taraflı olarak başvurduğunda uluslararası yargı önüne çıkmak, diğđer uluslardan ay-
nen karşılık görmek (reciprocity) ve uluslararası ilişkilerden dışlan-
mak gibi riskleri göze alması gerekir.

Uluslararası ticarî ilişkileri düzenleyen uluslararası anlaşmaların (tek taraflı, İki taraflı ve çok taraflı) tarihi, uluslararası ticaretin tarihi ile birlikte başlar. Bu nedenle biz burada sadece Bretton Woods'dan bu yana ortaya çıkan ve konumuzu ilgilendiren bazı önemli gelişmelere değđinmekle yetineceğđiz.

Bretton Woods Kongresi'nde savaş sonrası dünyada sadece, yukarıda açıklandığı gibi, uluslararası parasal İlişkilerin nasıl olması gerektiğı değđil, aynı zamanda serbest bir uluslararası ticaretin nasıl sağlanacağı konusu da ele alınmış ve parasal sorunlar ile İlgilenecek İki uluslararası kurum (IMF ve Dünya Bankası) yanında Uluslararası Ticaret Örgütü (International Trade Organization-ITO) adlı bir kuruluşun da kurulması öngörölmüştü. Ancak Amerikan Kongresi, çeşitli nedenlerle kurulmasına karşı çıktığı İçin ITO gerçekteşmemişti.

Bu başarısız girişime rağmen Bretton Woods'a katılan devletler Gümrük ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade-GATT) adı verilen bir anlaşmayı imzaladı (1947). GATT'ın temel amacı, uluslararası ticareti engelleyen her türlü engeli (tarifeler, kotalar, İdarî sınırlamalar gibi) ortadan kaldırmaktı. ITO'nun kurulamaması, GATTı fiilen bu amacı gerçekleştirmekle görevli uluslararası bir kuruluşa dönüştürdü ve düzenlediğı toplantılarla dünya ticaretini serbestleştirecek birçok uluslararası anlaşmanın kabulünü sağladı. "Rounds" diye anılan bu toplantıların sonuncusu 1986-1994 dönemini kapsayan ve "Uruguay Round" adı verilen uluslararası toplantıdır. Bu toplantı sonunda İmzalanan anlaşma, hem daha önceki Roundların sağladığı tarife İndirimlerini daha da aşağıya çekmiş, kota uygulamasına, bazı İstisnalar dı-

4. GATT Roundları Şunlardır :

- 1949-1947 İlk Roundlar
- 1960-1962 Dillen Rounds
- 1962-1967 Kennedy Rounds
- 1973-1979 Tokyo Rounds
- 1986-1994 Uruguay Rounds

şında, son vermiş ve hem de ilk defa hizmet ticaretinin genel koşullarını (General Agreements on Trade In Services-GATS), tanm ürünleri ticaretinin serbestleştirilmesi ile ilgili önlemleri ve Entellektüel Ticari Haklar Genel Anlaşması'nı (The Agreement on Trade Related Intellectual Property Rights (TRIPS) gerçekleştirmeyi başarmıştır. Ayrıca uluslararası kuralların uygulanmasında çıkacak İhtilafların çözümü için ayrıntılı bir uzlaştırma yöntemi belirlemiştir. Uruguay Round'un önemli bir başka başarısı da vaktiyle kurulamayan Dünya Ticaret örgütü (World Trade Organization-WTO)'nun kurulmasını sağlamış olmasıdır. Böylelikle GATT anlaşmalarının uygulanmasını sağlayacak bir uluslararası örgüt de ortaya çıkmış olmaktadır.

Bugün mevcut olan ve ulusal siyasî otoritenin, takdiri kararlarını sınırlayan uluslararası (GATT) ilkelerin önemlileri şöyle özetlenebilir (Jackson, 1944. s. 131-151):

- Ençok kayırdan ülke ilkesi (most-favored nation clause)
- Kotaların kaldırılması
- Tarifelerin, tanm ürünleri ile bazı istisnalar dışında, sıfırlanması veya sıfıra yaklaşılması
- Damping yapdamaması
- Hizmet (turizm, taşımacılık, bankacılık, danışmanlık vb) ticaretinin serbestleştirilmesi için önlemler alınması
- Entellektüel (fikri) hakların (patent, Copyright, ticari sırlar vb.) korunması
- Malî yardımların (subsldies) bazı istisnalar dışında, kaldırılması
- Devlet ihalelerinde (publlc procurement) vatandaş-yabancı ayırımının kaldırılması
- Tekstil ihracatını sınırlayan Multi-Fiber Arrangement (MFA)'nın tedricen kaldırılması
- Ürün standartlarının belirlenmesi
- Gönüllü ihracat sınırlamalarının kaldırılması

Bu listeyi, daha ayrıntıya inerek uzatmak mümkünse de bu haliyle dahi ortaya koyduğu bir gerçek vardır. O da ulusal siyasî oto-

ritelerln dış ticaret faaliyetlerini takdiri biçimde düzenleme olanağının önemli ölçüde ortadan kalkmış olmasıdır. Gerçi, yurtiçi baskı gruplarının zaman zaman, siyasî iktidarlardan çeşitli önlemlerle ithalat yoluyla gelen yabancı rekabetini önlemelerini istedikleri, siyasî İktidarların da bu istekleri karşılamak İçin uluslararası anlaşmaları gözdardı ettikleri bilinmektedir. Bu durumun en tipik örneğı "Gönüllü İhracat Kısıtlamaları" (Voluntary Export Restraints)'dır . Uluslararası anlaşmalar nedeniyle tarifeleri yükseltmeyen ve kota koyamayan ulusal siyasî otorite, İhracatçı ülke ile anlaşmakta ve İhracatım kısıtlamasını istemektedir. Bu uygulama GATT ilkelerinin tam olarak uygulanmadığı gösterdiği kadar, belki ondan da önemli olarak, ulusal siyasî iktidarın dış ticareti dilediğı gibi düzenleme gücüne sahip olmadığı göstermektedir.

Özetle söylemek gerekirse, uluslararası bağıllığın arttığı günümüzde, ulusal siyasî iktidarın dış ticareti dilediğı gibi düzenleme gücü, uluslararası kurallar ve kurumlar nedeniyle büyük ölçüde sınırlanmıştır. WTO'nun kurulması ile bu sınırlama daha da artacak, ulusal yönetimler yakından izlenerek, uluslararası kurallara uymaları istenecek, uymayanlara çeşitli yaptırımlar uygulanabilecektir.

IV, Finansman Devrimi

Uluslararası para sisteminde, dalgalı kur sisteminin ortaya çıkışı ve ulusal para arzım sınırlayan herhangi bir uluslararası kriterin kalmaması "Finansman Devrimi" adı verilen ve uluslararası ekonomik ve siyasî ilişkileri derinden etkileyen bir başka gelişmeye neden oldu. Ticaret dengesi fazla veren ülkelerin bu "fazla"yı değerlendirme istekleri, ticaret dengesi açık veren ülkelerin döviz ihtiyacı ile bir leşince, ülkelerarası sermaye akımlarım sınırlayan tehditler birer birer ortadan kalktı ve sermaye, uluslararası "serbest dolaşım"a kavuştu. Uluslararası para ve finansman piyasaları ala-

5. Gönüllü İhracat Kısıtlamaları yaygın biçimde uygulanmaktadır, örneğın Japonya'nın AB'ye yaptığı ihracatın % 40'ı ile ABD'ye yaptığı otomobil ihracatı bu tür bir kısıtlamaya tabidir. Ayrıca aralarında Türkiye'nin de bulunduğu birçok tekstil ihracatçısı ülkenin AB ve ABD'ye ihracatı bu usulle sınırlanmıştır. GATT verilerine göre bugün dünya ticaretinin % 40'ı, tekstil ticaretinin % 67,5'u ve tarımsal ürün ticaretinin % 50'si "tarife dışı engeller" adı verilen bu gibi kısıtlamalara tabidir.

bildiğine liberalleşti: Dünyanın pek çok ülkesinde sermaye hareketlerini kısıtlayan engeller kaldırıldı ve ülkelerin para ve finansman piyasaları, şimdیه kadar eşi görülmemiş bir biçimde birbiriy-le entegre oldu. Uluslararası para ve sermaye hareketliliğinin bu hızlı gelişimi, ulusal devletin hem ulusal para arzına ve hem de uluslararası sermaye akımına müdahale etmek imkânım azaltmıştır.

“Fin an sal Devrim** adı verilen bu olayın gerçek boyutunu ve önemini vurgulamak İçin bazı siyasal verileri hatırlamak yararlı olacaktır. 1990 yılı dünya ticaret hacmi 5.2 trilyon dolar İken 1986 yılında yalnız Londra Eurodollar Piyasasının İşlem hacmi 75 trilyon dolan aşmıştı. Bu rakam dünya ticaret hacminin 25 misline eşittir. Ticaret hacmi İle uluslararası fon akımlarının miktarı arasındaki bu büyük fark, uluslararası finansman ilişkilerinin, dış ticaret ilişkilerinden bağımsız ve ondan çok daha önemli bir konuma geldiğini gösterir. Londra, New York ve Tokyo döviz piyasalarında günlük döviz işlemi bir trilyon dolar civarında olup, bunun sadece yüzde onu, uluslararası ticaret İle İlişkilidir. (Walter, 1993, s. 197).

Finansal devrimin konumuz açısından önem taşıyan başka yönleri de vardır. Bunlardan birincisi bu devrimin ulusal ve uluslararası otoritelerden bağımsız olarak, tamamen Özel piyasalarda gerçekleşmiş olmasıdır. “Euromarkets” adı verilen özel “offshore piyasaları” finansal devrimin temel kurumlan olmuştur. Şirketler, devletler ve hatta uluslararası kuruluşlar, “güvenilirlikleri” ölçüsünde bu piyasalarda kendi ulusal ekonomilerindeki sınırlamalara tabi olmadan mevduat hesabı açabilmek, borç almak, borç vermek (tahvil ve/veya hisse senedi satmak veya almak suretiyle) ve çeşitli awap’ işlemleri yapmak imkânına sahiptir.

Finansal devrimin bir başka özelliği haberleşme sisteminin uy-dular aracılığı ile gerçekleşen bilgisayarlar arası bir sisteme dönüşmüş olmasıdır. Birkaç saniye içinde dünyanın herhangi bir yerindeki verileri elde etmek ve buna göre İşlem yapmak mümkün hale gelmiştir. Haberleşme ve İşlem hızındaki bu artış bir taraftan finansman hareketlerini çoğaltırken, diğer taraftan devletin kontrol ve düzenleme gücünü, büyük ölçüde kaybetmesine neden olmuştur.

Uluslararası finansal piyasalar arasında oluşan bu geniş ve çok sıkı "bağlılık*" hükümetlerin uyguladığı ekonomi politikaları arasında da karşılıklı bir etkileşime neden olmuştur. Mesela herhangi bir hükümetin uyguladığı bir para veya maliye politikası sonucu faiz hadlerinde meydana gelen farklılık, bir anda milyarlarca doların (mark ve yen gibi diğer rezerv paraların) bir ekonomiden diğerine akmasına ve hem çıktığı ve hem de girdiği ülke ekonomisinde ani ve çoğu defa olumsuz gelişmeler yaratmasına neden olmaktadır.

Bu durum ulusal "ekonomi politikalarının koordinasyonu" ile "finansal akımların kontrolü" konularını gündeme getirmiştir. Bu konuda çok sayıda ikili ve çoklu uluslararası görüşmeler yapılmış, anlaşmalar imzalanmıştır. AT İçinde döviz kurtarım belli sınırlar içinde dalgalanmasını öngören "snake" sisteminden, aşağıda değineceğimiz "tek para" (single currency) sistemine geçilmiş, IMF, Dünya Bankası, OECD ve Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), gibi uluslararası kuruluşlar, finansman hareketlerinin İstikrar ve güvenini sağlamak İçin çeşitli öneriler ortaya atmıştır. Bunlar arasında "Basle concordo" diye bilinen ve her ülkenin kendi bankalarının uluslararası finansman hareketlerini kontrol etmesini öngören bir sözleşme (1975) ile. aynı devletler (G-10) tarafından imzalanan ve bütün bankaların % 8 oranında "riske karşı korunmuş aktif*" (risk adjusted asset) bulundurulmasını zorunlu kılan "Basel Kapital Yeterliği Anlaşması) (Basel Capital Adequacy Accord), uluslararası bağlayıcılığı olan bir düzenleme örnekleri olarak kabul edilebilir.

Bu alanda en son gelişme Uruguay Round diye adlandırılan ve GATT tarafından gerçekleştirilen uluslararası anlaşmadır. GATT, bu Round'da "hizmet sektörü İle İlgili ticarî faaliyetlerin uluslararası ilkelere göre düzenlenmesini sağlamayı amaçlamıştır. "Hizmet Ticareti Genel Anlaşması" (General Agreement on Trade In Services) (GATS) adı verilen bu anlaşma ile (Annex IB) hizmet sektörü ticareti ilk defa uluslararası kurallara tabi tutuluyordu. Bazılarınca, uygulama mercii olmadığı için "içi boş" ve "kağıttan ibaret bir anlaşma" diye nitelendirilmesine rağmen (Tharow, 1996, s. 153) Uruguay Round, en başta bankacılık İle sigortacılığı kapsayan hizmet sektörü ticaretinin uluslararası kurallar çerçevesinde ele alınması gerektiğini göstermesi ve bu ihtiyacı uluslararası bir foruma taşımış olması nedeniyle tarihsel bir görevi yerine getirmiştir.

Uruguay Round'u resmen başlatan Punta Del Eske Deklarasyonu'nda (1986) hizmet sektörü He İlgili amaç şöyle açıklanmıştı. Amaç "hizmet sektörü ticaretinin İlke ve kuralları için çok taraflı bir çerçeve oluşturmak... ve böyle bir ticaretin şeffaflık ve gittikçe artan bir serbesti içinde gelişmesini sağlamak"tı. IUnderhlll, 1993, s. 128). Bu amaca ulaşmak İçin de, tıpkı mal ticaretinde olduğu gibi, İlgili hizmetin "ulusal hizmet olarak kabul edilmesi" (national treatment) ve "karşılıklı İlkesi" (principle of reciprocity) ile "en çok kayırdan ülke İlkesi" (most favored nation)nlın uygulanması öngörülmüştür.

Bütün bu düzenlemeler finansman sektöründe de, tıpkı uluslararası ticarete olduğu gibi, ulusal siyasî İktidarın düzenleme yetkisi ve gücünün sınırlandığı düşündürecek niteliktedir.

V. Ulusal Egemenlik Sorunu

Uluslararası para sistemi İle uluslararası ticaret ve sermaye hareketi sistemine alt incelemelerimizin ortaya koyduğu sonuç şudur: Uluslararası ekonomik ilişkilerin şimdiye kadar görülmedik biçimde artması, uluslararası işbirliğini ve koordinasyonu gerekli kılmıştır. Uluslararası ekonomik (ve siyasî) ilişkileri barışçı ve istikrarlı bir biçimde devamı, ancak bu işbirliği ve koordinasyonun sağlanmasına bağlıdır.

Bu işbirliğini ve koordinasyonu sağlamak amacıyla çeşitli uluslararası örgütler kurulmuştur. Bunlardan özellikle iki tanesi çok önemlidir. IMF dünya para sisteminin, GATT ve bundan sonraki uygulayıcısı olan WTO, dünya ticaret sisteminin yürütülmesi görevini yüklenmiştir. Esas konumuzu oluşturan "uluslararası anayasal" düzen yönünden bir sonuca varmadan önce sorulması gereken bir soru daha vardır: Uluslararası kuruluşların varlığı ve görevleri nedeniyle giriştikleri faaliyet ulusal egemenliğe bir saldırı niteliği taşır mı? Bir başka deyişle uluslararası bir otorite İle ulusal otoritenin işbirliği, "ulusal egemenlik" kavramı İle bağdaşır mı?

NATO, OECD ve Birleşmiş Milletler Teşkilâtı (UN) gibi uluslararası kuruluşların ortaya çıkmasıyla gündeme gelen bu konu Avrupa Birliği (AB) başta olmak üzere çeşitli ekonomik entegrasyon hareketleri nedeniyle güncelliğini hâlâ korumaktadır. Özellikle Avrupa Birliği'nin gerçekleşmesi ve Birliğin Komisyon, Konsey ve Parlamento gibi ulusal devlet üstü (supra-national) otoritelerinin, üye devletlerin uyacağı kuralları belirlemesi ve bu kurallara uyulmasını zorunlu kılması, ulusal devlet-devlet üstü otorite ilişkilerini yo-

ğün biçimde tartışılan bir konu haline getirmiştir. Bunun en son örneği AB’de tek para sistemini gerçekleştirmek amacıyla imzalanan Maastricht Anlaşmasıdır. 1991 yılında imzalanan bu anlaşma ile AB ülkelerinin kendi ulusal paraları yerine “Euro” adı verilen tek bir paraya geçmeleri ve kurulan Avrupa Merkez Bankası aracılığı ile tek para sisteminin işletilmesi öngörülmüştür. Öngörülen ilk tarihte (1 Ocak 1997) yürürlüğe giremeyen tek para sistemi, bu sistemi benimsemeye hazır halde bulunan üyelerin katılımı ile 1 Ocak 1999’da fiilen gerçekleştirilecektir’.

Maastricht Anlaşması, tek para sistemine geçilebilmesi için, üye ülkelerin para ve maliye politikalarının, dolayısıyla temel makro göstergelerin birbirine yakınlaştırılması gereğini önemle belirtmiştir, “Yaklaşma Kriterleri” (Convergence Criteria) adı verilen ve üye ülkelerin gerçekleştirmesi zorunlu koşullar şunlardır (Treaty on European Union (Maastricht Treaty), 1992):

1. Üye ülkenin enflasyon oranı, Avrupa Para Sistemi (EMS) içinde yer alan en düşük enflasyon oranına sahip üç ilke ortalamasından % 1,5’den daha fazla olmayacaktır;
2. Üye ülkenin uzun dönem faiz oranı, en düşük faiz oranına sahip üç ülke ortalamasından %2’den fazla olmayacaktır;
3. Üye ülke döviz kurunu en az iki yıl Avrupa Para Sistemi’ne alt Döviz Kuru Mekanizması (ERM)’nin düşük dalgalanma marjı içinde tutacak, yeni bir ayarlama yapmayacaktır.
4. Üye ülkenin bütçe açığı GSMH’sının % 3’ünü geçmeyecektir,
5. Üye ülkenin kamusal borcu (government debt) GSMH’sının % 60’ını geçmeyecektir .

-
6. İngiltere ve Danimarka, üyelik koşullarını gerçekleştirebilirler dahi, tek para sisteminden çıkabilme haklarını saklı tutmuşlardır.
  7. Burada “kamusal” olarak çevirdiğimiz “government” kavramı Maastricht Anlaşması ekli “Aşım Açık İşlemi Hakkında” (On the Excessive Deficit Procedure) başlığını taşıyan Protokol’un 2. maddesine göre “merkezî hükümet, yerel yönetim ve sosyal güvenlik fonlarını” kapsamaktadır.

Bu vesile ile Mundeü’in dış kamu borçlarının siyasi rekabet nedeniyle arttığını, borçların ödenmesinin de gelecek iktidarlara bırakıldığı ve bu nedenle borç miktarının anayasal bir sınırla sınırlanmasının gerekli olduğunu belirttiğine değinmek yararlı olacaktır. (Mundell, 1989. s.6)

Bu koşulların ulusal siyasî otoritenin takdiri yetkilerine, Özellikle maliye ve para politikalarına, önemli ölçüde sınırlama getirdiği açıktır. Bu nedendir ki ulusal egemenlik ile uluslar üstü otoritenin yetkileri arasındaki ilişki yeniden önemli bir tartışma konusu olmuştur.

Maastricht Anlaşması, konumuz yönünden bazı aydınlatıcı İpuçları verebilecek önemdedir. Herşeyden önce ulusal para arzının kontrol altında tutulması, uluslararası bazı kuralların olmaması halinde döviz kurlarında istikrarı sağlamak mümkün olmayacaktır. Bu nedenle altın veya altın-döviz standartlarının geçerli olmadığı bir dünyada ulusal para arzının kontrolü, siyasî iktidarın izleyeceği para ve maliye politikalarının kontrolünü gerektirir. Bunun için de Maastricht Anlaşmasında belirlendiği gibi "enflasyon oranı" (ki bu oran doğrudan doğruya para arzındaki gereksiz artışları yansıtır), "bütçe açığı" ve "kamu borçları / GSMH" oranı gibi temel göstergelerin kontrolü gerekir.

Ulusal siyasî otoritenin bu şekilde sınırlanması, egemenlik haklarının ihlali sayılabilir mi? Yoksa, globalleşen dünyamızda "egemenlik" kavramı, önemini yitirmiş ve eskimiş bir kavrama (anachronism) mı dönüşmüştür? Konu, AB açısından ele alındığı zaman ulusal devlet - ulus üstü (supranational) otorite çelişkisi olarak tartışılmaktadır. Gerçi biz IMF, GATT ve WTO gibi kuruluşları "uluslar üstü" kuruluşlar olarak değil "uluslararası" kuruluşlar olarak düşünüyor isek te, bu kuruluşlara ulusal hükümetleri kontrol etmek ve daha önemlisi bu hükümetleri bazı kurallara uymaya zorlamak yetkisi verileceğine göre, bu kuruluşları da AB'nin organları gibi olmasa da "uluslar üstü" saymak yerinde olacaktır.

Ulusal devlet - uluslararası otorite ilişkisi, literatürde iki zıt görüşe göre ele alınmaktadır. Bir gruba göre haberleşme teknolojisindeki devrim, çevre sorunlarının önem kazanması ve en önemlisi ekonominin globalleşmesi çeşitli siyasî İktidarlar arasındaki ilişkileri öylesine köklü biçimde sarsmıştır ki "egemenlik" kavramını yitirmiştir. (Camilleri-Faik, 1992; Newman, 1994'den). Bir başka gruba göre ise, uluslararası bağıllık ne kadar artmış olursa olsun egemen ulusal devlet "hâlâ canlı ve hâlâ etkindir." (Jackson - James, 1993, Newman 1994'den) Bu İki zıt görüşü tartışmak, amacımız dışındadır. Ancak çağımızın iki önemli gerçeğine değinmek, çalışmamızın sonucuna ulaşmak yönünden gerekli görünmektedir.

Birinci gerçek uluslararası bağımlılığın, önceden hiç görülmemiş biçimde artmış olmasıdır. Başta sermaye ve teknoloji olmak üzere, üretim faktörleri uluslararası hızla bir dolaşım İmkânına kavuşmuştur. Yakın zamana kadar bir sanayi kuruluşu, ham madde temininden nihâî ürünün pazarlanmasına kadar bütün aşamaları bir “dikey entegrasyon” içinde gerçekleştirirken şimdi “endüstri İçi” (intraIndustry) adı verilen ve üretimin çok değişik ülkelerde yerleşik onlarca, bazen yüzlerce küçük firmanın ürettiği ara malların toplamıyla sağlandığı bir “yatay entegrasyon” tipi doğmuştur. Sermayenin uluslararası hareketliliği, enformasyon teknolojisinin de etkisiyle, son derece artmıştır. Ülkelerarası döviz kuru ve faiz haddi farklılıklarını İzleyen “sıcak para” akımları bazısı olumlu bazısı olumsuz, ciddi ekonomik ve siyasal etkiler yaratmaktadır. Atmosfer ve Okyanus gibi dünya ortak kullanım alanlarında meydana gelen çevre sorunları, bütün ülkelerin ortak sorunları haline gelmiştir. Kısacası bütün uluslar bir “dünya ekonomisi”nin şemsiyesi altında birbirine bağlanmıştır.

İkinci gerçek, bu yoğun bağımlılığın doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır: Her ulusun ekonomi politikası, bir başka ulusun ekonomi politikası üzerinde önemli etkilere neden olmaktadır. Dolayısı ile ulusların ekonomi politikalarını birbirleriyle koordine etmek, dünya ekonomisinin İstikrarlı gelişmesi için zorunlu hale gelmiştir.

VI. Sonuç

Bu iki gerçeğin tespiti bizi “uluslararası ekonomik anayasal düzen” konusuna getirir. Ulusal ekonomik anayasa, bilindiği gibi siyasî iktidarın ekonomik yaşama yapacağı müdahaleyi sınırlamak ve bu suretle hem ekonomik istikrar sağlamak ve hem de birey Özgürlüklerini siyasî İktidara karşı korumak amacı ile ortaya çıkmıştır. Maastricht Anlaşması’nın yukarıda AB üyesi ülkeler için belirlediği “yaklaşım kriterleri” He Anayasal İktisat’ın önerdiği kurallar tamamen aynıdır. Bunun ifade ettiği anlam İse şudur: Eğer siyasî iktidarlar Anayasal İktisat’ın önerdiği kurallar İle sınırlanmış olsaydı. uluslararası bir anlaşma veya uluslararası bir kurum tarafından ayrıca sınırlanmalarına gerek kalmayacaktı.

Siyasî iktidarların, siyasî partiler arası, kısa vadeli rekabet nedeniyle; harcama, vergileme ve para basma başta olmak üzere çeşitli ekonomik müdahale araç ve İmkânlarını, anayasal kurullarla

sınırlandırmaya hevesli olmadıkları çeşitli ülke deneyleri ile ortaya çıkmıştır. Bu durumda adı İster UN, IMF, GATT, WTO İsterse AB olsun bu uluslararası kurumun, ulusal siyasî otoriteleri, çeşitli ekonomik politikalarının belirlenmesi ve uygulamasında sınırlaması gerekli ve yararlıdır.

Böyle bir önerinin benimsenmesi; işsizlik, enflasyon, ekonomik geri kalmışlık ve gelir bölüşümündeki bozukluk gibi ekonomik sorunlarla uğraşmak zorunda kalan ülke İktisatçıları ve siyasetçileri tarafından İmkânsız görülebilir. Oysa kİ dünya para, finansman ve ticaret sistemindeki gelişmeler dikkate alındığında ve bir ülke ekonomik sorunlarının pek çoğunun, yanlış tercihlere göre kullanılan siyasî İktidar olduğu gerçeği hatırlandığında, bu öneri hayalci değil, gerçekçi görünecektir.

Böyle bir öneri kabul edilirse, üzerinde düşünülmesi gereken soru uluslararası anayasal düzenin nasıl ve hangi kurumlar eliyle kurulacağıdır. Yukarıdaki açıklamalarımız bu konuda İki güçlü adayın IMF ve WTO olduğunu düşündürmektedir. Gerçekten de bu iki kurum (WTO'dan önce GATT) uluslararası parasal sistem ile uluslararası ticaret ilişkileri yönünden önemli kurallar getirmiş ve bunların uygulanmasını sağlamıştır,

IMF yönünden bir değişiklik önerisinde bulunmak mümkün ve yararlı görünmektedir. Bilindiği gibi IMF'nln bir üye ülke İle İlişkisi, o üye ülkenin cari dengesinin bozulması ve IMF'den yardım istemesi İle kurulmakta, IMF'nln uyulmasını İsteddiği kurallar 'Standard by anlaşması' ile belirlenmektedir. Bir başka deyişle IMF, üye ülke ekonomisinde bir dengesizlik ortaya çıktıktan sonra, olaya müdahale etmekte ve gerekli önlemleri almaktadır. IMF*ye verilecek yeni görev, Maastricht Anlaşması'ndakine benzer bir dizi "yaklaşım kriterleri" belirlemek ve üye ülkelerde bu kriterlerin seyrini periyodik olarak incelemek olabilir. Böylece üye ülkedeki aksama, uluslararası ilişkileri olumsuz yönde etkileyecek kadar şiddetlenmeden kontrol altına alınabilir.

WTO'nun kurulmuş olması, GATT'ın bugüne kadar gösterdiği başarılı çalışmanın daha etkili ve sürekli bir döneme gireceğini düşündürmektedir. Dünya ticaretinin gündeminde yer alan pek çok sorunun WTO tarafından düzenlenecek yeni "roundlar" Üe çözümleneceğini ümit etmek aşırı bir İyimserlik değildir.

Kendini uluslararası siyasî İlişkiler ile sınırlandırmış görünen Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'nın IMF ve WTO ile daha sıkı ilişkiler kurması ve koordinell bir çalışma içine girmesi de ayrıca yararlı olacaktır. (Haq, 1995).

Burada önemle belirtilmesi gereken nokta; bunlar ve bunlara benzer ulusal-üstü kuruluşların koyduğu kuralların, ancak ulusal devletin, anayasal usullerine göre benimsenmesi ve ulusal bir yasa niteliği kazanması halinde sözkonusu devleti bağlayıcı hale geleceğidir. Konu bir uluslararası hukuk konusu olup, yasa koyma yetkisinin devlet üstü bir kuruluşa bırakılması veya “çifte yasama gücünün” varlığı gibi bir durum sözkonusu değildir. (Klrchner, 1997).

Ulaştığımız sonucu şöyle özetlemek mümkündür: Bir “anayasal düzen”, birbirinden bağımsız ve davranışlarında özgür ünitelerin, ekonomik ve siyasal istikrar gibi bir “kamusal mal” üretmek amacıyla bir araya gelmelerini ve gönüllü tercihleriyle uymayı kabul ettikleri “kurallar bütünü”nü İfade eder. Böyle bir tanımın dünya ekonomisine uygulanması ve bir “uluslararası anayasal düzen” yaratılması yukarıda açıkladığımız nedenlerle, hem gerekli ve hem de mümkündür.

KAYNAKLAR;

- Camillerl, J.A. - Jim Faik; The End of Sovereignty? (E. Elgar, 1992).
- Cohen, B.J.; Organizln The World's Money (London: Basic Books, 1977).
- Council of The European Communities; Treaty On European Union (Maastricht Treaty) (Brussels: 1992).
- Goddard, C.R. - M.H. Blrch; "The International Monetary Found" İç. Goddard, C.R. ve diğlerleri (Eds.) International Political Economy (London: Lynne Rienner, 1996).
- Haq, M. ve diğlerleri (Eds.); The UN and Bretton Woods Institutions. New Challenges for the Twenty-First Century, (London: Macmillan, 1995).
- Held, D.; "Democracy, the Nation-State and the Global System" İç. Held, D. (Ed) Political Theory Today (Polity Press, 1991).
- Jackson, J.H.; "Managing the Trading System: The World Trade Organization and the Post-Uruguay Round GATT Agenda" İç. Kenan, P.B. (Ed.) Managing The World Economy (Washington: Institute for International Economics., 1994)
- Kirchner, C.; "Competence Catalogues and the Principle of Subsidiarity In a European Constitution" İç. Constitutional Political Economy, Vol. 8. No.1, 1997, s. 71-88.
- Mundell, R.A.; "Perspectives on Debt and Adjustment" tç. Economic Impact No. 68, 1989/3.
- Newman, M., "Sovereignty, Public Power and the Economy", İç. Brouwer, F. ve diğlerleri (Eds.) Economic Policy Making and The European Union (Federal Trust, 1994).
- Savaş-, V.F.; Anasayal İktisat, 3. Baskı (İstanbul Avcıol Matbaası 1997).
- Thurow, L., The Future of Capitalisin, (London: N. Brealey Pub., 1996).
- Underhill, G.R.D.; "Negotiating Financial Openness: The Uruguay Round and Trade In Financial Services" İç. P.G. Cerny (Ed.) Finance and World Politics (London: E. Elgar, 1993).
- Walter, A.; World Power and World Money - The Role of Hegemony and International Money Order, (New York: Harvester-Wheatsheaf, 1993).